

O předrozhodnutosti lidského života (I.)

Autor: Anna Hogenová

Abstract

About the predetermination of human life (I). – The article deals with the role of predetermination of life today. To some good things, one is predetermined without making this decision as his life's job. The predominance of Aristotelian time and the need for certainty lead to counting, to planning the future, resembling the relations in a large company. Here is the root of the predetermination of the life of the contemporary man.

Keywords: das Ge-stell, die Machenschaft, life, today

Klíčová slova: das Ge-stell, die Machenschaft, život, dnešek

K některým dobrým věcem je člověk předrozhodnut, aniž by si toto rozhodnutí dal jako svůj životní úkol. Ptali se Masaryka, jak je možné, že jeho život představuje téměř vždy rozhodování tak podstatná, že přechází z filosofického života do života politického a odtud opět do etiky. Řekl jim: „Některé věci prostě nedělat nejde!“

Je to prosté, některé věci nám přinese život sám, naprosto přirozeně, a nelze se jim vyhnout, prostě to tak je. Přijmout tyto věci je důkaz lidské poctivosti a dobroty. Jde o hluboký rozhovor tohoto člověka s celkem bez marga, do kterého se „vrodil“, aniž by to mohl někdo předem rozhodnout a vybrat si nějakou jinou situaci a tam se narodit. Masaryk byl člověkem, který neutíkal před představou, co se stane, když do toho půjdu, nesofistikoval s posláním svého života; kolik takových máme dnes mezi sebou? Dnes se často setkáváme s těmi, kteří právě toto uhýbání před nevyhnutelným si tito lidí představují jako projev své hluboké inteligence a nadhledu. Jsou to vypočítaví jedinci, neriskují, jdou jen za svým profitem.

Heidegger by možná nám připomněl tento dovětek: „Člověk, myslíme-li jej správně, pak jde o to, že západní člověk určuje sebe samého již dvě tisíciletí jako animal rationale. Mínil-li Nietzsche, že člověk je ještě nikoli pevně ustanoveným zvířetem (*Jenseits von Gut und Boese*, s. 62), pak přebírá přímo toto ustanovení a přehlíží současně, že pevné ustanovení postrádá již to provedené, pro Nietzscheho ovšem nezahlednuté, že pokud se člověk drží na formuli animal rationale, pak přehlíží, že se ratio určilo jako subjektum, což svědčí pro zvířecnost.“ (Heidegger 2014: 320)

Pokud je pravdou jistota, a jistota musí být každým pochopena, pak se subjekt musí proměnit na subjektum, což je objekt, který není zprvu vůbec zpozorován. To samozřejmě vede k tomu člověka redukovat jen na biologický a možná i sociální objekt, což všechny humanitní vědy pokládají za základ své vědecké práce. Proč? Popisují tento objekt se samoučelnou precizností, protože tento přístup neafikuje to, co je nevyhnutelné, jednoduché,

a proto podstatné, totiž, subjekt-objektovou figuru, jež je lidskému myšlení tak inherentní, že nikdo o její platnosti vůbec není schopen pochybovat.

Člověk není uvázan k otázce „co je to člověk?“, ale je přivázan k otázce „kdo je to člověk?“. Proč? Protože člověk ví o bytí, bytí není předmětem, není možné je popisovat jako kámen nebo pojem, v tom se mýlí logikové včetně Raimunda Poppera. Pokud bytí je jen pojem, pak zůstáváme v jedné z mnoha věd, v logice, ale nejsme ve filosofii. Otázky mají své měřítko v sobě samých, na to se s podivuhodnou a neodůvodněnou nedůsledností zapomíná i v přísné sukcesivní logice. Převaha aristoteléské časovosti, potřeba certituda vedou k počítání, k plánování budoucnosti, podobající se poměrům ve velké firmě. Zde je kořen předrozhodnutosti života současného člověka. Tato podivnost – předrozhodnutost se neustále prohlubuje, je odůvodněna potřebami ochrany člověka a společnosti a podobá se obrovské chobotnici, která je možná ve svých důsledcích horší, než mafie.

Žijeme v horizontu předrozhodnutosti, kde i nejhlubší myšlenka je vystavena okamžité možnosti stát se směšnou banalitou. Život jako celek je součtem nutností, které musíme denně vykonávat, abychom vůbec mohli přežít. Nikde není místo k usebrání a k uvlastnění. Jako bychom se touto postupnou disipací měli jednou rozpustit v bezvědomé mase, která se stane jediným ohromným zvířetem ve službách neviditelných mocností. Málokterý metodolog si všimne, že o vědě rozhodují otázky, nikoli odpovědi, ty už jsou jen důsledkem koherence s předem platným systémem, většinou.

Filosofii jde o vhledy do toho, co je nejpodstatnější. Otázka „co je to člověk?“ vede k předmětnému pojetí člověka, vede k jeho proměně na pouze živou podstatu, kterou jsou i zvířata, jak daleko pak je k pojetí člověka jakožto *animal rationale*, tj. zvířete rozumového. Heidegger by nám vysvětlil: „Zvíře je pevně stanoveno, a právě pevné stanovení člověka jakožto historického zvířete v sobě uzavírá úplnou pravdivost zvířete a překáží proto původní otázce po podstatě člověka. Pevné stanovení zvířete, tedy člověka vzniká v tom, že už staletí (Descartes) platí, že pevně stanovený člověk nemůže a nechce nic jiného, neboť se jako zvíře určil a této určitosti se přidržuje.“ (Heidegger 2014: 320) Na tomto pojetí *animal rationale* se tyčí pak velká a náročná stavba všech humanitních věd, které o člověku pojednávají. Biologismus ve formě rasismu se pak stal argumentací pro zabíjení lidí. I dnešní humanitní vědy se ptají: „Co je to člověk?“ Nepochází k podstatnosti otázky: „Kdo je to člověk?“ O jakém pokroku tedy může být řeč?

„Když tedy v ohraničení člověka ve smyslu ZÓON, *animal*, zvíře by musel vládnout omyl, ptáme se zde, pak by zde přetrvávala možnost, jednou v nouzi nutnosti určit původněji podstatu člověka, tedy nikoli jako druh zvířete, potom ale také nikoli jako tělo, jako duši a proto také nikoli jako duch a srdce a teprve ne jako zamotaný obraz těla, duše ducha.“ (Heidegger 2014: 321)

Otázka „kdo je to člověk?“ chybí již dva tisíce let. Řekové touto otázkou žili, proto je jejich velikost nesporná v dějinách, filosofii, v umění, pak teprve přišla *descendence*, přišla s výrokem: „Veni, vidi, vici!“ „Každému velikému je přisouzena propast; neboť jen veliké má vlastní výši, aby se mohlo zřítit do hlubin. Hlubina zřícení ohlašuje dosah adorace, kterou nese v sobě veliké pro bytí. Malé zůstává na placaté cestě širokých ulic.“ (Heidegger 2014: 321) Jen veliké zná hloubku pádu, malé je „na ulici“. Pod rouškou adorované demokracie vymizel cit pro úctyhodnost a důstojnost. Tak by se to mohlo zdát na první pohled, ale není

tomu tak. Důstojnost je redundantním pojmem a banálním fenoménem jen proto, že člověk je „jsoucnář“. Žije jen pro jsoucna, se jsoucný a kvůli jsoucnům. Nic jiného nevidí a nechápe, proto se i sám člověk proměnil na jsoucno v otázce „**co je to člověk?**“ Zde je místo pro pochopení holokaustu. Jen ten, kdo zná bytí, kdo ví o bytí, může porozumět důstojnosti.

„Potřebujeme otázky, které nás přivedou do světliny (in der Lichtung), v níž pochopíme důstojnost, výši, a proto porozumí i hloubce. Pochopíme-li světlinu, v níž se otvírá podstata nemoci, pak přijdeme i k jejímu léku, nikoli dříve! Světliny jsou tím nejdůležitějším v metodologii všech věd. Dnes pozůstáváme v karteziánské světlině a nedáme si poradit, že klíč k objevům je zlatou žilou, kterou musíme pustit do jejího svobodného pohybu, jemuž nemůžeme dávat rozkazy, jak má proudit, což dnes všichni děláme a mneme si ruce. Nestačí jen to nietzscheovské: ‚Wir haben das Glueck gefunden, sagen die letzten Leute und blinzeln.‘ (Nietzsche 1904: 20; Nalezli jsme štěstí, říkají poslední lidé a mžourají.) Teprve v této světlině pochopíme, co to znamená konzumní způsob života, adorace síly a výkonu, rauš a intenzita prožívání – to vše jsou zvířecí projevy. „Pokud podstata člověka zůstává skrz zvíře (animalitas) předurčena, může být vždy nově dotázána, co je to člověk.“ (Heidegger 2014: 322)

Všichni metodologové by si měli připustit, že podstata vědy je v otázkách, protože otázky předurčují později definované podstaty věcí. Měli by konečně pochopit, že noeze nesou v sobě předem předstanovená svá adekvátní noemata. To, že otázky jsou důležitější než odpovědi, to ještě ti, co o vědě rozhodují, vůbec nevědí, a tak předurčují vědu jako celek. Otázkou je, zdali je to tak dobře!

Heidegger na to: „Neboť kdo-otázka je jako otázka již původně jiná a jedinečná odpověď na otázku po člověku – toto tázání samo klade člověka v jeho podstatě do vroucnosti pravdy bytí.“ (Heidegger 2014: 322) Člověk je hlídač bytí, musí tedy o bytí vědět a toto vědět je možné jen ve zvnitřnění bytí, ve vroucnosti bytí. Teprve kdo-otázka překonává antropologické myšlení o člověku, které je většinou biologické. Heidegger dokresluje: „Vést řeči o osamělosti v přednáškách na nějaké veřejné konferenci je domněle velmi šikovné, snad také správné. Přece, kdo tuší krutost, která se skrývá za tím vším ostatním v platnosti lhostejné události?“ (Heidegger 2014: 322)

V otázce „co?“ člověk skrývá v sobě pravou lidskou hloubku, proto se člověk vykládá placatě, jako předmět k popisu, k vnějšímu popisu. Tak popisujeme kameny a rostliny a zvířata. Lidé netuší, že otázka předurčuje nejen to ontické, ale ontologické určení se všemi svými důsledky. Proto je dnešní člověk jen číslem na trhu práce, na trhu prodeje a koupě; je pouhou koupěschopnou poptávkou a chamtivost peněz je pokládána za nejlepší vlastnost člověka, protože je to vlastnost „nejpřirozenější, která zaručuje pokrok“. Po-krok je jen krok za jiným krokem, není to vůbec nic, co by měl člověk adorat, co přináší po-krok? Jen nové typy neznatelných ujařmení člověka v systémech, kterým už nerozumí ani jejich vlastní tvůrci. „Svět leží ve zlém!“ Mohli bychom dodat, leží v nepochopeném, v povrchním a v nepravdivém. Proč? Protože neví o nepředmětných celcích, která postrádají margo! Proto se kultura stala prostředkem pro nadvládu nad lidmi, pro možnost působení fenoménů „das Ge-stell“ a „die Machenschaft“.

„Jedinečný národ, který žádnou kulturu neměl, protože ještě stál v bytí a nepotřeboval ji, jsou Řekové v šestém století předkřesťanských století. Nyní ale vše pláče pro kulturu.“

(Heidegger 2014: 322) Pokud zanořenost v bytí, jež je dána tím, že člověk pečuje o pravdu bytí, stojí v této pravdě, pak nepotřebuje prostředníka, který bude organizovat a kontrolovat jak, člověk hlídá pravdu bytí. A pokud tomu tak je, pak se nejedná o pravdu bytí, ale o „pravdu“ vůle k ovládnutí druhých. Asi každá doba si namlouvala, že to dělá dobře, ba nejlépe, protože je pokrokovější.

Strach je přirozený souputník člověka odjakživa, ale vzdělaný člověk i o této překážce musí vědět a zvážit, jestli má smysl lhát si do vlastní kapsy. Na to upozorňoval celým svým životem Masaryk a hlavně proto patří do dějin české kotliny hlouběji než ostatní.

„Dnešní člověk je zahnané kulturně politické zvíře.“ (Heidegger 2014: 323) Není to hlídač bytí, není to člověk, jenž ví o pozadí všech ukazovacích pozadí, které je pro člověka pramenem jeho člověctví; dnešní občan o bytí neví vůbec nic. Nikoli proto, že je nedostatečně přírodou obdarován k podstatnému myšlení (die Besinnung), ale proto, že je neotevřen. Žije ve světlíně, která vrhá významové světlo jen na jsoucna, je subjektivní a všude kolem sebe vidí jen předměty, jejichž poznávání je jen matematickým poměřováním. Proto sociologové měří společnost a jejich věda se nazývá „výskytová“, proto jsou vědy o člověku pouze ontické, bez ontologického vhledu a porozumění, což svědčí o tom, že i vzdělání řídí „die Machtenschaft“, v tomto případě skrz „kulturně politické jedince“.

Vážený čtenář jistě nepřehlédl, že tyto Heideggerovy myšlenky platí o lidech, kteří vedli Německo v době nacismu, tedy jde o to, co si myslel o těchto vládnoucích jedincích. K tomu Heidegger odhodlaně vysloví: „Hrdé založení světónázoru na výsledcích vědy je nejordinárnější komikou, jež ve druhé polovině devatenáctého století započala svou hru ve velkém.“ (Heidegger 2014: 323) Současnost se podobá druhé polovině devatenáctého století, hraje se stále stejná hra. Pokud kultura řídí společnost, pak se zde nemohou rodit podstatná rozhodnutí z podstatného myšlení, protože skrz kulturu je prostě vše předrozhodnuto.

Potřebujeme jedince odvážné myslet ze svého vlastního pramene, potíží je v tom, že je málo těchto lidí. Většinou lidé myslí z podsunutého „pramene“, a to aniž by to zpozorovali. Heidegger by výstižně doplnil: „Když lid se vloží do péče o ‚kulturu kultur‘, pak se lid již odtáhl od podstatných rozhodnutí. Kultura kultur odpovídá vládě zarolované subjektivity.“ (Heidegger 2014: 323) Dnešní forma totality je vždy zarolovanou subjektivitou, a to je karteziánskou nevyhnutelností, protože subjekt je pramenem jediné jistoty. „Kulturní politika se stává světovým strašákem.“ (Heidegger 2014: 323) Toto vše píše v době vlády nacistů. Tyto popsané důsledky vycházejí dle Heideggera z imperiální intence Říma (srov. tamtéž).

Zatímco Athény byly starověkým zázrakem pobytu Řeka v bytí samém, Řím je postaven na jsoucnech, na onticitě, a nadvládou nad nimi. Zatímco v Athénách byla ctěna filosofie a umění, v Římě je to politika a soudnictví, to už vypovídá o intenci založené ve známém výroku: „Veni, vidi, vici!“ Řím představuje moc politickou, Athény moc neskrytosti; a to je rozdíl k zamyšlení.

Římanství představuje adoraci velkých jedinců, kterým má lid sloužit, není to obráceně; a tak to máme v Evropě dodnes. Moc tohoto druhu je i za biologickou metafyzikou, jež dnes ovládá politiku vědy. „Vláda novověké metafyziky v konečné formě zcivilizovaného člověka.“ (Heidegger 2014: 324) S jistou dávkou ironie promlouvá Heidegger.

O pár řádek dál se vysloví již jednoznačně: „Veškerá kulturní politika a kultura kultur je otrokem této skryté vlády subjektivity, tj. subjektu člověka jakožto historického zvířete.“ (Heidegger 2014: 324) Ukazuje se, že nejhorší důsledek pro život člověka se ukazuje v subjekt-objektové figuře, která základním způsobem nevyhnutelně zakládá rozvrh „přirozeného světa“ člověka novověku. Subjekt jako prazdroj, původní pramen jistoty je descartovským objevem. Z tohoto prazdroje se řinou všechny důsledky reifikace člověka jako „objektivní subjektivity“, postihující nejen vědy o přírodě, ale především ontické vědy humanitní jako je sociologie, politologie a především antropologie, psychologii nevyjímajíc.

Tento důsledek zná Heidegger již v předstihu, což je filosofii často inherentní, musí se počkat, až tomu porozumí většina a přestat s klidem mnoho bojů, které jsou proti filosofii podnikány jen z důvodu nepochopené ontologické aspektuality. „V podstatě této vlády subjektu leží to, že tato vláda svým služebními lidem bez nebezpečí, spíše k jejich ‚vlastnímu užitku‘, podsunuje mínění, že oni sami se nestávají otroky opuštěnosti bytí, naopak jsou těmi pány a otvárači nové a nikdy předtím neexistující světové kultury.“ (Heidegger 2014: 325)

Není jednoduché pochopit celek bez marga, bez okrajů, sdílet nepředmětné pochopení, afikující celek našeho společného pobytu na planetě v bytí samém.

Dnešní doba nerozezná velké a malé, protože velké není velké velikostí, ale vůlí prosadit toto velké, to samé platí i pro to malé. To znamená, že veliký spisovatel a myslitel není vůlí machthábrů rozpoznán jakožto velký, ale jejich vůle jim přisoudí banalitu a malost. Machthábr nemůže padnout, nemá výšku. Výšku nemá, protože nemá „das Grosse“, ale má jen „die Groesse“. Kdyby měl „das Grosse“, tak padne do hloubky, ale to se mu nemůže stát, protože mu chybí výška. Pokud není rozpoznána nízkost a velikost jednotlivců, idejí a společenství, pak jde o znak descendance myšlení. A to nacházíme ve vzdělávání, které bylo sníženo na vydělávání peněz. Pokud je subjekt absolutním zdrojem jistoty, pokud se nevychází z „věci samé“, pak je nivelizace a descendance nevyhnutelností.

Velké kulturní mise jsou naplánovány skrz „das Ge-stell“ a „die Machenschaft“ hlídá správný průběh těchto misí. Operní zpěváci zpívají hymnu na hřišti před fotbalovým utkáním, popoví zpěváci si hrají na operu.

„Ale i Nietzsche myslí jako umělec a tzn. esteticky – wágnerovsky – schopenhauerovsky, když génia pokládá za cíl lidství; zůstává viset v ohraničení biologické metafyziky.“ (Heidegger 2014: 324) Novověká metafyzika ovládla vše. Vláda subjektivity, která má podobu partaje, velkého státu, vlády všeobecné objednávky „das Ge-stell“, vlády kontrolující a organizující mašinerie (die Machenschaft), machthábrů – to vše je výsledek karteziánské samozřejmosti prostupující novověkem až dosud. Kultura se stává instrumentem politiky. „Pokud se ale kultura stane správným instrumentem politiky, pak musí přijít konečně k tomu, že se s pomocí kultury postranním způsobem sjednávají úmluvy, mocenská tažení a skryté úmysly se překryjí závojem. Zde jen šosák se může morálně rozhořčit.“ (Heidegger 2014: 324–325) V pravdě je to ale nutný důsledek toho, co tu již dlouho je.

S filosofickým nadhledem píše Heidegger o dogmatismu: „Každý dogmatismus, ať je to církevně politický nebo státně politický, se nutně přidržuje každého od sebe se odchylujícího myšlení a konání v podobě, v níž se jim dává za pravdu, i když se jedná o nepřítel tohoto dogmatismu.“ (Heidegger 2014: 325)

Tak se tyto dogmatismy prosazují, nejde zde o myšlení, ale o prosazování oznámeného. Prostě se lidem vtláčí oznamované, není tu nic hlubokomyslného, jen vůle k prosazení, jde jen o vůli k moci. Jde to docela hladce, protože lidé se nerozhodují ze svých vlastních posledních pramenů, řečeno patočkovsky. Nerozhodují se, protože vlastní prameny ani nemají, jen podsunuté, o nichž si myslí, že to jsou jejich vlastní. „V podstatě je vymýcená vlastní vůle. Rozhodování jedinců je nahrazeno organizací a vládou propagandy a sebepotvrzování lidí je založeno jen na snižování protivníka, využijí se k tomu všechny prostředky vědění a možností pro zfalšování toho, co je uvlastněné a odkryté, a to vše se dělá pro historické přitakání k dějinám, pro pánavitost vůle a štramáctví.“ (Heidegger 2014: 326)

Tak popisuje Heidegger dobu nacismu a za nejvíc nebezpečné pokládá: „Nebezpečnost duchovního boje nespočívá v možnosti podlehnouti a zničení, nýbrž v jistotě nevyhnutelné závislosti na protivníkovi, jenž převezme jeho podstatné a nepodstatné.“ (Heidegger 2014: 326) Tato myšlenka platí dnes, je nevyhnutelné o ní vědět a porozumět jí. Rozhlédneme-li se kolem sebe, provedeme-li transcendentální epoché, setkáme se s podobným stavem. Všechny mocenské síly mají dnes převlek ekonomicko-politický a vesele manipulují technologickým způsobem s uvažováním lidí. Historici počítají, čítají a sčítají a na jejich kauzální sukcesi se pak vytváří naše budoucnost. **Systémy systémů, vytvořené na falzifikaci pak vyplodí všeobecnou objednávku „das Ge-stell“, kterou posléze přebírá organizační a kontrolní složka „die Machenschaft“ s tisíci a tisíci dobře placenými topmanagery.** Historici nepracují s počátky, neznají tuto filosofii. Počátek nemá účinky a následky.

Počátek není příčina. Nemá-li účinky a důsledky, pak mu zbývá jediný pohyb, a to k sobě samému. Do sebe se zavinuje, aby se v příští fázi zrodil znovu a byl ještě počátečnější než předtím. Podstatná minulost vůbec není mrtvá a na to liberální myslitelé nemyslí, proto W. Dilthey kritizoval na nich neznalost dějin. Tak je tomu i dnes. Počátek se rodí vždy poprvé a naposled, ale je hlubší než ten minulý, je vždy originální hloubkou svého „počátkování“. Počátek se neztrácí. Pohyb počátku náleží dějinám, historie je technologická. „Každý počátek je podstatně bez účinku a následky jsou mu nepřiměřené; každý počátek se musí k sobě samému vracet, a tím se stává počátečnější, ozřejmuje se tak ve své pravdivosti.“ (Heidegger 2014: 327) Pokrok tedy není nikdy objevem něčeho absolutně nového, a proto se to, co je staré, nemůže tak bezmyšlenkovitě házet do koše.

Pokud státní celek nemá počátek, pak může produkovat jen technologickou historii v kauzální sukcesi s cílem produkovat svou vůli k moci, proto potřebuje pravdu ve smyslu jistoty (certitudo).

Historie nezná temporalitu, kdy v přítomnosti je obsažena „die Gewesenheit“ – podstatná minulost neboli počátky. Taková přítomnost vede rozhovor s bytím samým, jde o rozhovor přicházející k člověku „na holubičích nožkách“, jak říká Nietzsche ve své *Vůli k moci*. K tomu ale musí být daný člověk předem otevřen, aby *poroz-uměl*. Musí být kultivovaný, nikoli polymathický. Tento rozhovor počítá s rizikem, nasazuje svou zodpovědnost a člověk je v tom sám.

Takové lidi potřebujeme. Pokud máme před sebou jen technologicky uvažujícího politika, pak nemůžeme čekat nic hlubokého, jen bytost naslouchající povelům z „das Ge-stell“, jako to dělal naprosto precizně např. Adolf Eichmann.

Heidegger o počátku: „Počátek jako počátek bytí (bytí jako počátek) je původ (roztržená puklina), v níž jako v propasti se skrývá světlina, která jsoucna uvádí do přítomného bytí.“ (Heidegger 2014: 327) Počátek je tím počátečnější, čím se více blíží ke své propastnosti (zu dem Abgrund). A přesně toto pociťujeme jako nouzi (mluvíme o „nouzení“). „Bytí jako původ je uvlastněno s člověkem v příslušnosti k pravdě bytí, je to určení základního naladění zakladatele.“ (Heidegger 2014: 327) Počátek se od sebe odtáhl tím, jak byl proměněn na začátek, teprve pak se musí stát člověk hlídačem bytí, pastýřem bytí, a to tehdy, když nastupuje jiný počátek. To je úloha filosofa dle Heideggera.

Pokud filosof, jako je Nietzsche, filosofuje kladivem a otáčí mínění o sto osmdesát stupňů, pak otevírá toto radikální otáčení všeho podstatného jako princip, protože tento princip je recipienty zahlédnut dřív, než obsah přetočení. A protože je toto obracení velmi rychlé a tázající se, na srovnávání tu není čas, otvírá se to, co nikdo nečekal, a co je součástí horizontu, na nějž se čeká, protože toto už dávno „visí ve vzduchu“. Ovšem nikdo to neřeší, protože lidé mají strach. To je smysl filosofování kladivem.

Člověk je pastýřem bytí, pak ale ví dobře o nouzi a „nouzení“. Takový člověk větří přechod k novému počátku, jenž bude počátečnější než ten prvý, a jeho napětí, které je možno z něj pociťovat, je první vlaštkou, že se něco děje. To jsou Nietzscheovy „holubičí nožky“, které většina nezahlédne.

Dnešní člověk se nachází ve fázi dovršení starého počátku, proto nemá cíle, má jen účely, které naplňují jen a výhradně praktické potřebné užítky. Vše se stává užitečné, i myšlení myšleného. Pak se i na filosofii chce vědět, jaké praktické užítky přinese, což je naprosto nesmyslné, protože filosofie afikuje jen nejvyšší obecnosti, které nemají svůj praktický pendant hned po ruce, jako je tomu u ontických věd. To je důkaz, že člověk snížil sama sebe na jsoucno, které nepotřebuje cíle, jen užitečná dobra.

V naší době se prostředky k užitečnosti a pragmatičnosti staly cíli, ovšem to je špatné dílo, a proto je život středem všech lidských aktivit.

Dnešní člověk nemá cíle, má jen účely a to jsou prostředky pro dlouhý život, jsou to jen katalyzátory prožívání člověka v intenzitě, která nás nenechá na pochybách, že jsme, že existujeme. Jako bychom potřebovali nejvíce vědět, že se nám náš život jen nezdá, ale že potřebujeme jistotu jeho skutečnosti. Proto je pro nás všechny tolik důležitý rauš, opojení. Nestačí nám jen tak prodlévat v prostoru a v čase a vědět o tom, potřebujeme uznání těch druhých, abychom měli jistotu, že existujeme. Účely našeho života musejí být užitečné, proto i filosofické práce musejí mít konkrétní pragmatický a praktický výstup, což je ovšem nonsens, který rozpoznali už antičtí Řekové. Dnes se lidé neptají, nerozhodují se, nemají cíle, tyto aktivity jsou předem jasné, a pokud je tam nejasnost, je tu vždy po ruce odborník, který nám to vysvětlí správně. Člověk se vzdává své autonomie, má opět spoustu starostí s tím, aby se uživil, aby obstál v konkurenci, aby pochopil neustále a stále se zrychlující změny.

Dnešní člověk nemyslí ve smyslu „die Besinnung“, nemyslí podstatným způsobem, ontologickým způsobem. Neptá se po svém celkovém smyslu, protože je zanořen do situací, které jej úplně pohlcují. To by ale nevadilo, v situacích může dospět k uvlastnění, ale tuto potřebu člověk nemá. Nemá v sobě potřebu rozhodovat celkově, to přenechává odborníkům, nechce znát celkové cíle, protože ani celky neumí myslet. Chybí smysl dějin – eschaton, velké

příběhy jsou mrtvy, tak by to ohodnotili sociologové. Všichni mluví o postmoderně, o postrukturalní době, ale téměř nikdo to nevidí ontologickými očima, všichni popisují a popisují povrchy až do únavnosti. To je důsledek předzjednané síly figury subjekt-objektové.

Předzjednaný člověk nechce žádné cíle, protože je zarolovaný do svého života, chce užívat, chce cítit sebe sama, a to v intenzitě opojení, rauše. Proč? Protože opojení je vylomení sebe samého z temného strachu, z nepřiznané úzkosti, s jakou se budoucnost před ním otevírá, a to i přes všechny zajišťující operace, které v sobě implikuje fenomén „das Ge-stell“ a fenomén „die Machenschaft“. Bytí se neukazuje přímo, ukazuje se jen v tom, jak se nám vzpírá a odpírá. Tímto vzpíráním a odpíráním se seznamujeme s „die Lichtung“, se světlinou, která nás vede, ovšem jen v myšlení myšleného, nikoli tak, jak je běžné. Bytí se jen myslí, ovšem v nevyhnutelnosti, která se jmenuje cesta negativní, via negationis.

Je třeba ji pochopit, dostat se k ní je těžké. Proto může Heidegger tvrdit: „Dasein bytuje skrz člověka, kvůli bytí, to ovšem není cílem člověka, nýbrž toto odepření je světlinou, v níž se člověk a bozi setkají a toto setkání je založením dějin a jejich vlastní podstaty.“ (Heidegger 2014: 328) Dějiny jsou počátky a počátky jsou posvátné a toto se nedá založit mechanickým popisem událostí v časovosti, která je jen sukcesivitou po sobě jdoucích událostí z hlediska posuzovatele, vycházejícího z aspektuality přítomnosti.

Takováto historie je jen technologií, nikoli vzhledem do podstaty. Ovšem bezcílnost je „nouzením“ a mnozí díky této nouzi pochopí, že žít jen se jsoucný a pro ně, nestačí, prostě to nejde; pak bude takový jedinec hledat bytí, i když mu bude říkat jakkoliv. Toto nouzení je normální v životě člověka, na to se musí člověk připravovat svou potřebou pravdy ve smyslu neskrytosti, zde nepostačí pravda z hlediska *adaequatio rei et intellectus*, jak je běžné v dnešní době. Dějiny jsou dějinami počátků, v nichž se lidé a bozi setkají (*in der Entgegnung*). Je to zvláštní setkání, protože jeho základ je „stát proti druhému“ a při výdrži tohoto „stát proti sobě“ založit jednotu v počátku.

Dnes se vše točí kolem života samého, každý si chce užívat, je to podivné nedorozumění, protože život takto postavený je jen útekem od smrti. Přitom je to naše dějinnost, která poprvé vyprodukovala zabíjení lidí bez krutosti a nenávisti, jako tomu bylo v továrním a mechanickém zabíjení lidí v koncentračních táborech. Byla to právě Hannah Arendtová, která přišla na to, že moderní krutost má podobu tupého, bezmyšlenkovitého vykonávání rozkazů, které přijdou shora. Adolf Eichmann před soudem byl vším jiným, než krutým zabijákem, byl příkladem banality moderní krutosti a moderního zla, které se rozhostilo na celé planetě a dnes je ho mnohem víc, než kdysi. Dnešní zabijáci nevypadají hrozivě, naopak mají vlídnou tvář a dokonalé způsoby zdvořilosti, podřizují se etiketě a tomu, co od nich společnost vyžaduje.

Vykonávají to, co přijde z působnosti fenoménu „das Ge-stell“, nemyslí vlastním bytostným, tj. ontologickým způsobem, myslí jen tak, jak si to vyžadují jsoucna. Myslí pragmaticky a prakticky, tj. nominalisticky a technicky. Tímto způsobem se nadělá více zla, než nějakou krutostí, která je na první pohled vidět. V tom spočívá tragika dnešního planetárního života. Plná ústa demokracie a modernosti – to jsou zaklínadla současna. Bezcílnost, zastoupena cíli, jež jsou pouhými prostředky pro zintenzivňování pocitu života, jenž se stal středem, kolem kterého se točí vše: nejvyšší politika i rozhodování každého z nás.

Účel světlí prostředky, je krásná věta ze středověké metafyziky jezuitské praxe. Poukazuje na to, že účel je jen prostředkem pro něco jiného, pro upevnování moci někoho nad někým. Vše se tu točí v kruhu. Pokud tomu tak je, pak účely nejsou cíle, k nimž cestu musíme nejprve nalézat v těžkostech a námaze. Zde je vše předstanoveno, noeze nese v sobě předznamenání noemata. Účel je vlastně prostředek pro to, abychom mohli realizovat prostředky pro jiný cíl, tj. v našem případě pro život sám. To jest ale povýšení života člověka a života vůbec, jak to spatřujeme v ekologických hnutích nade vše. Co je to ale život? Jde tu o úctu k životu, jako tomu bylo u Alberta Schweitzera? Nebo je to jinak?

Život sám, pokud je pochopen jako užívání si, není ničím jiným než raušem, opojením ze žití. Teprve v této souvislosti si můžeme uvědomit, kolik institucí, podniků a byznysů se točí kolem rauše. Kolik geniálních kuchařů teď zastupuje vysílání státní televize a stará se o zkulturnění našich televizních diváků. **Vidíme, že jsme pochopili život jako intenzitu prožívání, tedy jako sílu.** A opět se nacházíme na počátku myšlení Friedricha Nietzscheho, jde o vůli k moci, jde jen a jen o „Uebermaechtigung“, což si uvědomujeme již celá desetiletí. Kam jsme to zabloudili od důstojnosti života ve starověku? Proč tak úporně mluvíme o „pokroku“? Neznamená to snad, že krok za krokem kráčíme někam, kde se nám život promění na mechanismus, předem naplánovaný a přesně vypočítaný, jenž bude organizován a kontrolován hordou přesně vyškolených topmanagerů, představujících fenomén „die Machenschaft“? Předobjednanost života je implicitně obsažena v každém objektivní nutnosti, která provází naši každodennost.

„Z čeho se poznává myslitel? Nikdy nepřichází k cizím myšlenkám jen proto, aby je vyvrátil, aby jejich autorovi vyčetl nesprávné myšlení, aby mohl vypočítat to, co pro daný čas je správné.“ (Heidegger 2014: 332) Filozofové jsou v rozhovoru, jde jim o nevyhnutelnost, která musí být vždy jednoduchá.

Filosofující jsou otevření a laskavě se třou jejich posudky do té chvíle, kdy z tohoto tření vzejde jiskra, která živí filosofický eros. Ovšem v čase „historického zvířete“ je vše podrobováno fenoménu „das Ge-stell“ a „die Machenschaft“ i potřeba spisovatelství, která objednanou historii předvede jako dějiny. K tomu se často zneužívají mladí. Chybí nám měřítko pro dobré filosofování, která musejí být součástí jednoduché nevyhnutelnosti. „Jde o vykořenění dějinné podstaty lidství.“ (Heidegger 2014: 332) Pak se filosofující stávají herci na velkém jevišti, dočteme se tamtéž, u Heideggera.

„Myslitelé jsou myslitelé bytí, nebo jejich jméno nazývá herce na veřejném jevišti historie. Moci svědčit o podstatném mohou myslitelé jen skrz druh svého bytí a především nebytí, totiž jako myslící bytí, nikoli tak, jak se historický občan vypočítává skrz svůj domnělý světonázor do tzv. praxe, tzn. v pochlebování ordinárního uskutečňování.“ (Heidegger 2014: 332) Není náhoda, že tolik herců se stalo významnými politiky. Jde o hru, není to věc bytostného rizika, ale politik vstupuje do scénáře, který je pečlivě vypracován předem. Myslitel jde do rizika, ví, že není na konci cesty, aby mohl vše přehlédnout a zkritizovat z hlediska praxe, což se dnes koná z hlediska potřeb trhu, např. vzdělávání a jeho smysl.

To neudělá ani myslitel, natož básník. Oba dva tyto vzácné druhy lidí mezi námi jsou na cestě, nejsou na jejím konci. „Básník není kněz a myslitel není vědec, umění není estetikou,“ vysvětlí nám Heidegger. (2014: 332–333) „Jak propastně je Hoelderlin vzdálen od

kněžského semináře a každého nejtíššího nároku na to a to, protože on tím, že básní, vrhá kotvu do bytí, které nazývá bohy.“ (Heidegger 2014: 333) Hoelderlin se básněním usebíral a uvlastňoval s tím, co je nejnevyhnutelnější jednoduchostí, tj. s bytím samým. Básník nepíše pro čtenáře, píše, protože se musí zachraňovat před disipací každodenního pobývání. „Kněží neukotvují bytí, obsluhují a uchovávají a brání nanejvyšš jsočina.“ (Heidegger 2014: 333)

Bůh nemůže být nejdokonalejší jsočina, nad kterým už nemůže být nic vyššího, co si lze myslet, jak nám to kdysi vysvětlil Anselm. Anselm nám tehdy říkal, volně vysvětleno, je-li Bůh tím, nad co si nelze myslet už nic většího, pak je nejdokonalejším, a proto musí v sobě mít i existenci, která vůbec není tím nejvyšším. Bůh vůbec nemůže být jsočinou, byť nejdokonalejším, protože Bůh je nemyslitelný našimi lidskými kategoriemi. Myslet Boha jako nejdokonalejší jsočina, je podle Heideggera nejvyšší blasfemií vůbec.

Myslet myšlené je něco jiného, než představování si něčeho a vytváření definice. Myslet znamená být ve vroucnosti pravdy bytí. Tato vroucnost je jen ohňovým středem, který známe z mnohých východních filosofii; to není náhoda, že se o Heideggera tak zajímají východní filosofové. Stát uprostřed pravdy bytí, to umí básník a myslitel, tam je na místě, kde on sám nejvíce „jest“, tam je jeho galéné tés psychés (tíšina duše). Slovo „vroucnost“ je od vřelosti, od vření, od ohňového středu. A toto není nic jiného, než usebrání a uvlastnění v jednom, je to vrchol péče o duši, která má v sobě uklízet a nechávat v sobě jen to jednoduché a nevyhnutelné, protože jen toto je podstatné. Současný předobjednaný život člověka je skládanka podsunutých obsahů, v nichž člověk nepotkává sama sebe, ale cizí bytost, která je navíc ještě mnohdy nepřátelská.

„Slovo – první a nejvyšší přívrat člověka k bytí v uvlastnění lidské podstaty v setkání s nevyhnutelností bohů. Slovo vyskakuje z původu (der Ur-sprung“, pozn. aut.), a proto z bytí samého a člověk je jen ten, kdo zachycuje (a nezachycuje – sebe zachytává) ve slovu, které se jen zdánlivě ze sebe samého vydává jakožto animal rationale, aby dokázal, že mluví.“ (Heidegger 2014: 333) Slovo uvlastňuje člověka, slovo usebírá člověka, proto je slovo odvozeno ze starořeckého slovesa „legein“ znamenající „usebrat do jednoduché jednoty“. Podstata člověka není adice, skládání informací vedle sebe, ale logos, což je usebírání úplně jiného druhu, což moderním nominalistům vůbec nepřijde na rozum jakožto to, co je důležité. Pozor, toto digitální myšlení vůbec neumí!

Toto usebírání je možno pochopit jen jako intencionalitu, kterou Heidegger představuje jako věvec, v němž se myšlenky jako květy a traviny proplétají, navazují, ale procházejí také jedna skrz druhou, což z „věnce“ se už nedá pochopit a myslet. Lidská duše je intencionální, tj. intence do světa, má v sobě zahrnuta všechna možná spojení se světem, jež jsou duševní, duchovní i tělesná, a to vše se usebírá v jednoduchosti, není zde žádná sofistikovaná složitost, kterou nacházíme ve všech ontických vědách o člověku. Toto pochopit je pro většinu nepředstavitelné. Proč? Opravdu se to dá těžko představit, zde nastupuje myšlení myšleného (noesis noeseos), jak to známe už z Aristotela.

Vzdělání není znalost množin a jejich jednotlivostí, které jsou jejich obsahem, je to všechno jinak, než nám předkládá moderní matematika. Matematika tohoto druhu je dobrá pro technický svět kauzálních nutností, ale to není celý svět, na to bychom měli pamatovat. **Je tu také vedle kauzality bytný základ pro věci a platnosti, je tu ratio essendi, nikoli jen ratio cognoscendi.** Vzdělání musí tendovat vzhůru, proto je to „vz-dělání“ a pak tato

tendence, toto intendování musí směřovat k něčemu, co je nevyhnutelné a jednoduché. Proč? Protože každá nevyhnutelnost nemůže nebýt jednoduchá, ale na to musí přijít myslitel sám a nemůže čekat soudní tribunál, který mu toto přesvědčení dosvědčí. Proč? Protože tato jistota je založena vhladem, pomocí „Wesenschau“, na to musí člověk přijít v samotě, silou svého pobytu uprostřed bytí, a to je možné jen u člověka, který je uprostřed ohňového středu, tj. ve vroucnosti pravdy bytí, jejímž je pastýřem. To je úloha člověka na této zemi!

(pokračování)

SEZNAM LITERATURY

HEIDEGGER, Martin. *Schwarze Hefte*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 2014.
ISBN 978-3-465-03815-3.

NIETZSCHE, Friedrich. *Also sprach Zarathustra*. Leipzig: C. G. Naumann, 1904.

(Prof. PhDr. Anna Hogenová, CSc. je vedoucí Katedry filosofie UK HTF a působí též na Katedře občanské výchovy a filosofie UK PedF.)